

Urpo Kangas

ETUNIMET,
SUKUNIMET JA LAKI

Alma Talent
Helsinki 2019

Juridica-kirjasarjan 35. teos
Copyright © 2019 Alma Talent Oy ja tekijä
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus
Kannen suunnittelu: Lauri Karmila
Taitto: NotePad
ISBN 978-952-14-3551-5
ISBN 978-952-14-3552-2 (verkkokirja)
ISSN 1459-7535

BALTO print
Liettua 2019

Anna palautetta kirjasta: protoimitus@almamedia.fi

SAATESANAT

”Miten helposti käykään niin, että käsiin osuu puisevia ja jonninjoutavia ja jopa vahingollisia kirjoja, jotka masentavat, hämmentävät ja täyttävät erehdyksellä henkemme sekä turmelevat ja tuhoavat mielemme” kirjoitti viipurilainen *Petrus Johannes Alopaeus* väitöskirjassaan Huomioita harvinaisista kirjoista. Alopaeus puolusti teesejään väitöstilaisuudessa, joka järjestettiin ”tavanomaiseen aikaan aamupäivällä” Turun kunnianarvoisan filosofisen tiedekunnan luvalla suuressa luentosalissa kesäkuun 16. päivänä 1791. Alopaeuksen mukaan erityisen turhia olivat ”saksalaisten lainopilliset tutkielmat, jotka olivat typeriä ja harkitsematta kompiloituja kirjoja”. Ne olivat hänen mukaansa roskakirjallisuutta, josta ei pitäisi olla kenellekään rahallista hyötyä. Tämä teos ei ole saksalaista lainoppia, eikä se turmele ja tuhoa kenenkään mieltä – ainakaan toivottavasti. Se on kuitenkin selvää, ettei tästä pienestä kirjasta ole rahallista hyötyä sen enempää kustantajalle kuin minulle itsellenikään.

Alopaeus oli laatinut väitöskirjansa *Henrik Gabriel Porthanin* johdolla. Porthan oli arvostettu tiedemies, kaunopuheisuuden professori ja Kuninkaallisen tiedeakatemian jäsen. Se ei nyt kuitenkaan ole syy, miksi hänet kannattaa tässä yhteydessä mainita. Luokaamme sen sijaan katse väittelijän ja opponentin etu- ja sukunimiin. Etunimet Petrus, Johannes, Henrik ja Gabriel ovat Suomessa edelleen etuniminä käytössä, kuten

ovat myös sukunimet Alopaeus ja Porthan. Nimet muuttuvat hitaasti, nimistössä on mukana vanhoja nimikerrostumia, mutta niiden päälle sedimentoituu jatkuvasti uutta. Tämä laskeumaprosessi on vain kiihtynyt viime vuosikymmeninä. Sen hallitsemiseksi vanha nimilaki oli pakko kumota ja säätää tilalle uusi etu- ja sukunimilaki.

Minulle on kertynyt suhteellisen pitkä kokemus nimioikeuden alalta. Olen toiminut yli kaksikymmentä vuotta nimilautakunnan puheenjohtajana ja saanut olla mukana ratkaisemassa noin 20 000 nimiasiaa. Nimenomaan mukana, sillä nimilautakunta on ollut minulle samalla nimioikeuden yliopisto. Jokaisessa lautakunnan kokouksessa, ja niitä on vuosien varrella ollut varmasti 200, olen oppinut lautakunnan jäseniltä aina uutta. Siitä kiitos heille kaikille henkilökohtaisesti. Nimilautakunnan lakimiesesittelijällä on aina ollut tärkeä rooli lautakunnan työskentelyssä. Viimeksi kuluneina vuosina esittelijän vaativasta tehtävästä on huolehtinut ihailtavalla tavalla ylitarkastaja *Joanna Grandell*. Hänen panoksensa oli merkittävä myös etu- ja sukunimilakia valmistelleessa työryhmässä, jota taitavasti luotsasi kohden maalia lainsäädäntöneuvos OTT *Salla Silvola*. Sain myös osallistua tämän työryhmän työskentelyyn ja jos en muuta, opin tekemään kompromisseja.

Vanhentuneen nimilain tilalle oli tärkeää saada uusi etu- ja sukunimilaki, joka on riittävän joustava ja avoin kohtaamaan osittain tunte mattoman tulevaisuuden. Vastasyntyneille lapsille ilmoitetaan vuosittain yli 100 000 etunimeä. Nimiä myös muutetaan ahkerasti. Vuodenkierron aikana viranomaiset tekevät yli 110 000 nimiratkaisua. Ne ovat lakiin perustuvia päätöksiä ja sen vuoksi etu- ja sukunimilailla ja sen säännösten tulkinnoilla on päätöksiä tehtäessä keskeinen merkitys.

Tämän teoksen käsikirjoituksen ovat lukeneet sen eri vaiheissa ylitarkastaja *Joanna Grandell*, lainsäädäntöneuvos *Eeva Attila*, Hämeen maistraatin päällikkö *Erja Kronberg*, Väestörekisterikeskuksen kehityspäällikkö *Juha Lempinen*, Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntija FT *Sirkka Paikkala* ja lainsäädäntöneuvos *Salla Silvola*. He ovat kaikki tehneet lukuisia parannusehdotuksia, jotka olen ottanut kuuliaisesti varteen. Minulla on ollut suuri etuoikeus saada tutustua myös HELMI-kehittämistyöryhmän laatimiin etu- ja sukunimilain

soveltamisohjeisiin. Kiitos kaikille HELMI-kehittämistyöryhmän jäsenille arvokkaasta työstä. Tämä kirja ei kuitenkaan ole nimilautakunnan virallinen kommentaari etu- ja sukunimilaista eikä edusta viranomaisen käsitystä siitä, miten lakia pitäisi tulkita. Tämä on tavanomainen lainopillinen tulkintateos, jonka kannanotoista vastaa viime kädessä kirjoittaja itse.

Nyt julkaistava *Etunimet, sukunimet ja laki* saattaa olla viimeinen nimioikeuden alaan kuuluva teos, jonka kirjoitan. Se ei kuitenkaan ole ensimmäinen nimioikeudellinen kirjani, jonka sisältöpäällikkö *Arja Lappeteläinen* on toimittanut. Hän vastasi jo vuonna 1998 ilmestyneen Suomen nimioikeus -teoksen kustannustoimittamisesta. Arjalla on taito toimituksellisin keinoin haastaa kirjoittajat ilmaisemaan sanottavansa selvemmin kuin mitä he ovat tehneet kustantajalle jättämässään käsikirjoituksessa. En ole suinkaan ainoa, joka on saanut nauttia tästä taiturimaisesta tavasta nostaa käsikirjoituksen tasoa monta monituista piirua. Jos Alopaeus olisi tiennyt, mitä hyvä kustannustoimittaja voi tehdä lainopilliselle tutkielmalle, hän ei ehkä olisi soimannut sitä niin ankarasti roskakirjallisuudeksi.

Helsingissä 28. päivänä marraskuuta 2018

Urpo Kangas

SISÄLLYS

SAATESANAT	V
LYHENTEET	XV
I LUKU ETUNIMIJÄRJESTELMÄ	I
I ETUNIMIVELVOITE JA SEN TÄYTTÄMISEN TEHOSTEET	3
1.1 Erilaiset nimijärjestelmät ja nimivelvoite	3
1.2 Väestötietojärjestelmä ja etunimi	4
1.3 Etunimen merkitseminen väestötietojärjestelmään	8
1.4 Kehotus nimivelvoitteen täyttämiseksi	10
1.5 Edunvalvojan sijainen ja lapsen etunimi	13
1.6 Väestötietojärjestelmään merkittävältä henkilöltä puuttuva etunimi	14
2 ETUNIMEÄ KOSKEVA RATKAISU	16
2.1 Nimen tallentaminen väestötietojärjestelmään etunimi-ilmoituksen johdosta	16
2.2 Maistraatin ratkaisu etunimi-ilmoituksen johdosta	19

2.3	Etunimeä koskevan ilmoituksen tai hakemuksen tutkimatta jättäminen ja hylkääminen	21
2.4	Nimilautakunnan lausunto etunimeä koskevassa asiassa	25
3	ETUNIMEN LAINMUKAISUUS	31
3.1	Etunimien lukumäärä	31
3.2	Etunimen hyväksymisen objektiiviset edellytykset	36
3.3	Etunimen subjektiivinen sopimattomuus	41
3.4	Ilmeisen soveltumaton etunimi	47
3.5	Etunimen hyväksymisen harkinnanvaraiset edellytykset	51
3.5.1	Etunimen muoto, sisältö ja kirjoitusasu	51
3.5.2	Samalle sukupuolelle vakiintunut nimi	63
3.5.3	Ilmeisen sukunimityyppinen etunimi	73
3.5.4	Sisarusten ja puolisisarusten eri etunimet	76
3.5.5	Patronyymi ja matronyymi etunimenä	77
3.6	Yhteys vieraaseen valtioon ja vakiintunut etunimikäytäntö	81
3.7	Uskonnollinen tapa	86
3.8	Erityinen syy etunimen hyväksymiselle	88
II LUKU SUKUNIMIJÄRJESTELMÄ		91
I	SUKUNIMIVELVOITE JA SENTÄYTTÄMISEN TEHOSTEET	93
I.1	Lapsen rekisteröiminen ja sukunimipakko	93
I.2	Sukunimijärjestelmän rakenneosat	101
I.3	Etu- ja sukunimilain ajallinen soveltamisala	111
I.4	Nimiseuraanto lapsen vanhemmilta lapselle	116
I.5	Täyssisarusten nimiyyhteys	118

1.6	Äidin sukunimi lapsen sukunimenä nimiseuraannon johdosta	121
1.7	Lapsen syntymän ja sukunimi-ilmoituksen välitila	123
1.8	Synnytyskuolema ja lapsen sukunimi	126
1.9	Miehen kuolema ennen lapsen syntymää	128
1.10	Lapselle ilmoitettava sukunimi tai sukunimiyhdistelmä	128
1.11	Yhteys toisen valtion nimikulttuuriin	133
1.12	Adoptio ja lapsen sukunimi	135
2	LAPSEN ETU- TAI SUKUNIMEN MUUTTAMINEN	139
2.1	Nimen muuttamista koskeva hakemus	139
2.2	Alaikäisen nimen muuttamista koskevat rajoitukset	142
2.3	Kuolleen lapsen sukunimi	149
3	AVIOPUOLISOIDEN SUKUNIMEN MÄÄRÄYTYMISTÄ KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET	151
3.1	Sukunimen tai sukunimiyhdistelmän säilyttäminen vihittäessä	151
3.2	Puolisoiden yhteinen sukunimi ja sukunimiyhdistelmä	156
3.3	Puolison sukunimen tai sukunimiyhdistelmään sisältyvän sukunimen ottaminen	166
3.4	Avioliiton esteiden tutkinta ja sukunimiratkaisu	171
3.5	Yhteisen tai puolison sukunimen ottaminen avioliiton aikana	175
3.6	Sukunimiyhdistelmästä luopuminen	177
4	SUKUNIMEN MUUTTAMINEN KÄYTÖSSÄ OLEVAKSI SUKUNIMEKSI	179
4.1	Sukunimisuojan ulottuvuudesta	179

4.2	Esivanhemman sukunimeen palaaminen	180
4.3	Vierasperäisen sukunimen kirjoitusasun muuttaminen tai lyhentäminen	197
4.4	Avopuolison sukunimi tai sukunimiyhdistelmä	200
4.5	Hakijan lapsen tai sisaruksen sukunimi tai sukunimiyhdistelmä	205
4.6	Sijaisvanhemman sukunimi tai sukunimiyhdistelmä	207
4.7	Perhesuhteissa tapahtunut muutos	210
4.8	Eriyisen painava syy käytössä olevan sukunimen ottamiselle	212
5	UUDISSUKUNIMI	216
5.1	Uudissukunimen ehdottomat edellytykset	216
5.2	Uudissukunimen hyväksymisen harkinnanvaraiset edellytykset	221
5.2.1	Muoto, sisältö ja kirjoitusasu	221
5.2.2	Yleisesti tunnettu ja historiallisesti merkittävä sukunimi	233
5.2.3	Ilmeisen etunimityyppinen uudissukunimi	234
5.2.4	Erilleen kirjoitetut nimen osat uudissukunimen esteinä	235
6	SUOJATUT TUNNUKSET	237
6.1	Säätiön nimi	237
6.2	Yhdistyksen tai yhteisön nimi	240
6.3	Rekisteröity toiminimi tai tavaramerkki tai elinkeinotoiminnassa suojattu tunnus	242
6.4	Suojattu taiteilijan nimi	246
6.5	Suojattujen tunnusten suojan rajat	250
7	VIERAAN VALTION NIMIKÄYTÄNTÖÖN PERUSTUVA UUDISSUKUNIMI	254

8	USKONNOLLISEEN TAPAAN LIITTYVÄ UUDISSUKUNIMI	260
9	HAETUSTA UUDISSUKUNIMESTÄ TIEDOTTAMINEN	263
10	MUISTUTUS JA SUKUNIMEN MENETTÄMINEN	266
10.1	Varsinainen muistutus	266
10.2	Sukunimen menetetyksi julistaminen	268
11	NIMIASIAN RATKAISEMINEN JA NIMI- LAUTAKUNNAN LAUSUNTO	275
11.1	Maistraatin ratkaisu sukunimiasiassa	275
11.2	Nimilautakunnan lausunto sukunimeä koskevassa asiassa	278
	III LUKU KANSAINVÄLISEN YKSITYIS- OIKEUDEN ALAAN KUULUVAT SÄÄNNÖKSET	283
1	VIERAASSA VALTIOSSA ANNETUN PÄÄTÖKSEN TUNNUSTAMINEN	285
2	VIERAASSA VALTIOSSA ANNETUN PÄÄTÖKSEN TUNNUSTAMATTA JÄTTÄMINEN	291
3	NIMEN MÄÄRÄYTYMISEEN SOVELLETTAVA LAKI	299
4	SUOMEN VIRANOMAISEN TOIMIVALTA NIMEÄ KOSKEVASSA ASIASSA	304

LIITTEET	307
Etu- ja sukunimilaki (946/2017)	307
Valtioneuvoston asetus etu- ja sukunimestä (838/2018)	319
Syntymätodistus Suomessa syntyneestä lapsesta, jota ei merkitä väestötietojärjestelmään	321
Äidin ilmoitus lapsen nimestä, jota ei merkitä Suomessa väestötietojärjestelmään	322
Äidin ilmoitus lapsen nimestä, isästä ja puolisoitten avioliitosta, jos tietoja ei Suomessa merkitä väestötietojärjestelmään	324
LÄHDEKIRJALLISUUS	326
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	328
ASIAHAKEMISTO	330